

Андрій Мелешко

Заручини – це літургійний чин, в котрому наречений і наречена обіцяють один одному перед Богом, що будуть разом прямувати до вінчання. Сьогодні цей Чин з'єднаний з Таїнством подружжя і мало хто знає, що їх можна уділяти окремо, та що між ним і вінчанням може бути перерва у часі. Тому спробуємо детальніше поглянути, як цей Чин постав і як він використовується у практиці Церкви.

Погляд в історію

Про заручини в Святому Письмі Старого Завіту читаємо вперше у Книзі Второзаконня: «Коли молода дівчина-дівиця буде засватана (заручена), а зустрине її хтось інший у місті та й зійдеться з нею, то обидвох виведете до брами того міста й поб'єте їх камінням на смерть» (Вт 22,23). Коли починалась війна й усіх чоловіків зобов'язували до військової служби, то заручений чоловік звільнявся від цього обов'язку: «Хто засватав жінку, але ще не взяв її, нехай повернеться додому, щоб не вмер на війні й не взяв її хтось інший» (Вт 20,7). Таким чином бачимо, що заручини юридично були подібними до подружжя, а відрізнялися від нього тим, що у період заручин молоді жили окремо аж до весілля. У Новому Завіті згадки про заручини відносяться ще до старозавітньої традиції і стосуються Марії – матері Христа: «Народження Ісуса Христа відбулося так: Марія, його мати, була заручена з Йосифом; але перед тим, як вони зійшлися, виявилось, що вона була вагітна від Святого Духа» (Мт 1,18). У книгах Старого і Нового Завіту ми знаходимо також закони і приписи, які регулювали здійснення заручин та інших дотичних до них речей, наприклад, відносини зарученої з іншими чоловіками.

Християни перших століть ще не мали окремих розпрацьованих літургійних чинів, за якими вони вступали в шлюб, а тому послуговувались уже існуючими у Римській державі формами. Оскільки християни у повсякденному житті підкорялися державному закону,

то і саме подружжя не становило винятку. Римський юрист II ст. Флорентій пояснював, що заручини – це пам'ять і обіцянка майбутнього шлюбу . Св. Василій Великий дає роз'яснення єпископу Амфілохію, як він повинен чинити у випадках різних переступів, зокрема стверджуючи, що єпископ не має приймати на покаяння чоловіка, який викрав заручену з іншим дівчину; в іншому місці він говорить, що читець, який перед шлюбом зійдеться зі своєю зарученою після відлучення на один рік, нехай назад буде прийнятий в читці, але без можливості прийняття вищих ступенів . На основі канонів Св. Василія Великого можемо ствердити, що заручини були широко практиковані християнами і вважались не просто обрядовим елементом у приготуванні до вінчання, а уже юридично відповідальним етапом Св. Тайни подружжя. 98 правило Трульського собору (680-681) наказує, що до того, хто бере у подружнє співжиття дівчину, яка заручена з іншим, треба ставитися як до перелюбника . Як бачимо, заручини були не лише обіцянкою майбутнього шлюбу, але вже містили елемент подружжя, а співжиття з іншим прирівнювалось не просто до розпусти, а до перелюбства, тобто до подружньої зради.

Послідовність Чину заручин до VIII ст. нам не відома, лише знаємо, що єпископ або пресвітер благословляв подружжя. Наприкінці VIII ст. знаходимо перші рукописи літургійних текстів, де Чин заручин включає у себе дві молитви. Київська Церква слідом за Візантійською почала вважати заручини обов'язком для кожного християнина, який хотів повінчатись. Вперше чітко сформовану структуру Чину детально розписав і пояснив ще Петро Могила (1646), в чому його наслідують більшість наступних видань. Заручини були нерозривні, немов першим ступенем подружжя, а явним знаком цього є перстені, які запечатували здійснене . Наступні видання требників вирізнялись численними нововведеннями, які базувалися на Латинському ритуалі. В требниках після Замойського Синоду (1720) Чини заручин і вінчання з'єднано . Львівський Собор (1891) окреслив, що заручини – це добровільна згода, яку прирікають між собою чоловік і жінка. Заручини можна розірвати, якщо хтось із подругів цього забажав, і єдиним наслідком розірвання є відшкодування завданої шкоди .

Заручини сьогодні є умовною угодою для кращого пізнання себе із дуже важливою молитвою про Господнє благословення на цей людський почин. З угоди заручин не впливає обов'язкова вимога укладання подружнього зв'язку, хоч можливою є вимога відшкодування витрат, пов'язаних з майбутнім подружжям (пор. кан. 782 Кодексу канонів Східних Церков). Заручини не несуть за собою правових наслідків і зобов'язують лише в сумлінні, так би мовити, наречені почуваються морально зв'язаними цим приреченням до взаємної лояльності і пошани, але не надають подружніх прав та обов'язків . Згідно з Партикулярним правом УГКЦ, період між звершенням Чину заручин та Чину вінчання не повинен перевищувати шести місяців (пор. кан. 104 Партикулярного права).

Богословське значення

Чин розпочинається в притворі храму, де наречені висловлюють перед священиком рішення укласти шлюб, на знак чого священик накладає на їхні правиці обручки зі словами молитви: «Господи, Боже наш...» Обряд накладання перстенів є центральним у Чині заручин. Обручки символізують Господню силу, що утверджує любов заручених, і означають владу наречених над майбутнім потомством, як і також нерозривність їхнього подружнього союзу, про що нагадує безкінечність перстенів.

Чин заручин містить три молитви. У першій молитві Чину («Боже вічний...») хвалимо Бога за те, що з'єднує воедино віддалених і встановлює для них нерозривний союз любові. Далі є згадка про благословення Богом подружжя Ісаака і Ревеки (Бут 26,1-6), яке представляє образ непорочності, дівицтва і сповненого присутністю Божою в їхньому потомстві, а також символізує взаємну боговибраність нареченого і нареченої один для одного. Молитва закінчується проханням, щоб Господь благословив подружжя і «настановляв їх на всяке добре діло». В наступній молитві («Господи Боже наш, Ти з-поміж народів...») наречена уподібнюється до Церкви, діви чистої – Невісти Христової (Еф 5,23-33). Молитва завершується проханням на благословення заручин, щоб Господь з'єднав і охороняв наречених в мирі, єдинодумстві. Третя молитва у Чині заручин («Господи Боже наш, Ти був супутником слуги патріарха Авраама в Месопотамії...») представляє чудесне вибрання нареченої для Ісаака через слугу патріарха Авраама, який через знак черпання води мав вибрати Ревекку за наречену (Бут 24), що була приготована Богом. Далі у молитві слідує прохання до Господа, щоб благословив ці заручини святим Божим з'єднанням і утвердив їх у вірі, єдинодумстві, істині та любові. Без справжньої довіри і вірності не може бути істинно щирих стосунків між чоловіком і жінкою. Молитва містить прохання про таку віру і довір'я між ними, щоб коли навіть хтось з них впаде, то інший зміг прийняти і простити. Така віра народжується тільки зі справжньої любові, яка здатна бачити красу навіть в тому випадку, коли ця краса затуманена гріхом. Відтак священик просить благословити перстені благословенням небесним.

Отож заручини, які би мали передувати вінчанню у певному відрізку часу, допоможуть молодим не лише відчутти важливість Таїнства подружжя, але й достойно і гідно приготуватися до нього.

Андрій МЕЛЕШКО, Заручини: утвердження у вірі, єдинодумстві, істині та любові // СЛОВО №4 (76)